

SECTIO III.

DE MODO QUO HUMANA NATURA VERBO UNITA EST.

CAPUT I.

DE ONTOLOGICA UNITATE CHRISTI DEI-HOMINIS.

THESIS XVI.

*De unitate Christi Dei et hominis ex doctrina
Scripturarum.*

• Ex Scripturarum doctrina manifesto constat, unum ac eundem
• Iesum Christum Deum esse et hominem, ut non alius sit qui est Deus
• Verbum, et alius qui est homo; sed idem qui Deus est aeternus, ma-
• nens Deus coeperit in tempore esse verus homo. »

Quod in hac thesi proponimus, non est nisi brevissima
comprehensio et collectio in unam concretam enuntiatio-
nem eorum omnium, quae in antecedentibus per partes de-
monstrata sunt. Duplicem enim vidimus velut seriem veri-
tatum in Scripturis revelatarum. a) Christus, qui in terris
visus est et cum hominibus conversatus, nemine dubitante
quin verus sit homo non minus quam alii sint homines,
tum ipse tum per suos testes ac legatos revelavit se esse
Dei Filium et verum Deum. Idem porro b) qui ex divina
revelatione verus Deus demonstratus est, demonstratus
etiam est verus homo tum rebus tum verbis, h. e. tum to-
tius vitae manifestationibus realibus a suo conceptu usque
ad mortem et usque ad ascensionem in coelum, tum disserta
doctrina. Non autem prima series propositionum de uno,
altera de alio subiecto revelata est, sed utraque de uno eo-
demque Iesu Nazareno. Est ergo revelatum certissime,
illum Deum Verbum esse verum hominem Iesum concep-
tum et natum ex Virgine matre, conversatum cum Iudaeis,
passum, mortuum; et illum hominem Iesum ipsum esse ae-
ternum Dei Filium, verum Deum, creatorem coeli et terrae.
Vide thes. IV. - VIII.

Sunt quidem et Evangelia et Apostolorum reliqua do-
cumenta plena demonstrationibus huius, de qua dicere coe-
pimus unitatis, ut vix unquam de Iesu Christo sit sermo,
quin idem et verus homo praedicetur et verus Deus pro-

ponatur vel dissertis nominibus, vel descriptione attributo-
rum eius atque operum, vel declaratione cultus ei debiti,
et omnium gentium consecratione in eius obsequium. Quid
enim agitur aliud sicut in tota revelatione christiana ita
etiam nominatim in Scripturis N. T., quam ut omnes gen-
tes credant illum hominem Iesum esse Filium Dei et verum
Deum, et credentes subiciantur homini eidem tamquam ve-
ro Deo Redemptori, et in eius servitio ac amore vivant
et moriantur et salvi sint? Quando igitur iam demon-
stratum est, Filium Dei esse verum Deum, manifestum
plane est, hunc Filium ac Deum non esse aliam quam il-
lum ipsum, qui est homo Iesus Nazareus. Nihilominus
expendemus unum alterumve testimonium singillatim.

1°. « Verbum caro factum est » και ὁ λόγος σαρξ ἐγένετο.
Verbum est Deus aeternus in principio apud Deum Patrem
et unigenitus Filius, qui est in sinu Patris (th. VIII.). Hic
Deus Verbum dicitur in tempore factus esse caro, sive ge-
nitus esse ita, ut per hanc nativitatem secundam ipse Deus
Verbum coeperit esse caro; hoc enim evidenter verba evan-
gelica enuntiant. Quid iam sibi vult vocabulum *caro*, quo
terminus huius generationis exprimitur? Significat certo
non carnem materiam tantummodo sed naturam humanam
integram, hancque per modum significandi concretum, ut
alibi, quando ponitur in casu recto; subsistentem vide-
licet significat in humana natura eo modo, quo nomen
concretum *homo* (th. XI.). Lege s. Augustin. cont. serm.
Arianor. c. 9. Deus Verbum igitur dicitur in tempore fa-
ctus homo, sive in tempore natus ita, ut esset ille homo
Iesus Christus, de quo Ioannes scripsit Evangelium. Un-
de continuo subiicit Evangelista: hunc Deum Verbum fa-
ctum hominem esse illum, cuius ipse cum reliquis Apos-
tolis vidit gloriam ut unigeniti a Patre, qui venit ad
Baptistam, et cuius mortalis vitae historiam deinceps de-
scribit. Verbum itaque Deus, unigenitus Filius manens
Verbum Deus, factus est homo ita, ut verum sit: Deus
est homo, et: hic homo est Deus; non ergo alius est Deus
et alius hic homo, sed unus est simul Deus et homo. Ex
his porro constat significatio verbi « factum est » ἐγένετο.

Includit enim hoc vocabulum ex sua primitiva significatione modum definitum aliquem, quo Verbum caro sive homo factum est, videlicet *nascendo* in tempore; Verbum in tempore genitum est, ex matre Virgine verus homo, ita ut terminus generationis sit ipsum *Verbum homo*. Quo eodem sensu dixit Paulus Rom. I. 3: « evangelium Dei de Filio suo, qui *factus est* ei (1) ex semine David secundum carnem » *περι του υιου αυτου γενομενου εκ σπερματος Δαβιδ κατα σαρκι*. Pariter Gal. IV. 4. Filius proprius Patris missus a Patre dicitur *factus* ex muliere (*γεννημενος εκ γυναικος* genitus ex muliere). Verbum autem nasci hominem, non significat Verbum desinere esse Verbum, adeoque etiam non significat Verbum mutari in humanam naturam, nec humanam naturam mutari in Verbum, quae utraque propositio est ratione subiecti, quod Deus est, manifesto absurda. Immo spectata enuntiatione etiam mere materialiter et grammaticae nec in prima nec in altera hypothesis verum esset, Verbum nasci hominem, quia in neutra hypothesis terminus nativitatis esset Verbum-homo. Pari modo si diceretur Verbum et hominem componi ac velut misceri in unam naturam, id quod nasceretur, nec Verbum iam esset nec homo. Propositio igitur intelligi alio modo non potest, quam quod Verbum absque sui mutatione in generatione ex Virgine assumit et suam facit naturam humanam ita, ut manens Deus simul sit verus homo.

Quoad rem ipsam idem manet sensus, etiamsi vocem « factum est » accipiam simpliciter et abstractione facta a modo, quo caro factum est *nascendo*. In creatis aliquis aliquid fieri vel factus esse dicitur tripliciter: a) qui incipit esse simpliciter, e. g. Titius factus est homo; quae locutio est impropria. b) Fit aliquid conversione substantiali, ut desinat esse quod erat et incipiat esse aliud, sicut aqua facta est vinum. Utrouque hoc modo Verbum, quod erat in principio et erat Deus, non esse factum hominem evidenter constat. c) Factum dicitur aliquid, quod sub-

(1) Pronomen *ei* deest in graecis Codd. et PP. et etiam in celebri latino Cod. Tolet. ac apud PP. aliquot Latinos Tertull. Hilar. Ruf. Apud interpret. Iren. et August. lectio cum et sine hoc pronomine varia est.

stantialiter idem manens suscipit in se novam aliquam qualitatem aut saltem relationem. In priori hypothesis mutatio est accidentaliter, ut si homo factus est sapiens; alterum potest esse sine interna mutatione, ut homo fit Praetor. Cum hac ultima ratione est aliqua similitudo, qua uti possimus ad declarationem, quod Verbum dicitur factum esse aliquid absque sui mutatione (cf. S. Th. 3. q. 16. a. 6. ad 2.), quamvis dissimilitudo sit maior quam similitudo; quod enim factum esse in praedicato edicitur, non est aliud quod accidens sed substantiale: Verbum factum est homo. Hoc autem verum non est, nisi Verbum naturam humanam ita suam fecerit, ut manens quod erat h. e. Deus immutabilis, verus coeperit esse homo, quod non erat. De ratione, cur assumptam hoc modo naturam mutatio nulla sit in Verbo, sed ea tota sistat in humana natura, dicemus opportuniori loco. Interim constat, eo quod Verbum caro factum est, ipsum Deum Verbum esse hominem, et hunc hominem esse Deum Verbum. « Cum enim omne, quod fit, vel ex non existente fiat, ut coelum antea non existens; vel ex praesistente mutetur, ut Nilus fluvius ex aqua mutatus est in sanguinem, haec autem ambo divinae naturae non congruant... propterea genere locutionis utroque *factum est* et *accepit* (Phil. II. 7.) et immutabile divinitatis et individuum rationem mysterii (*το αδιαιρετον του μυστηριου*) divina Scriptura significans, et *factum est* dixit et iterum illud *accepit* enuntiavit, ut illo priorae personae unitatem (*το ενον του προσοπιου*) ostenderet, hoc autem altero immutabilitatem naturae (divinae) declararet. Deus igitur Verbum factus est homo perfectus, sed ita ut prodigium intelligentiam superans immutabilem naturam non immuerit » s. Proclus ad Armen. ep. 2. n. 6. Galland. IX. p. 687.

2°. Cum loco itaque principe Io. I. 14, ut ontologica unitas subiecti, quod Deus-homo est, rite intelligatur, conferri debet momentibus ss. Patribus locus alter Phil. II. 6. 7., ubi Iesus Christus existens in forma Dei ita, ut sit aequalis Deo ac proinde Deus, dicitur accepisse formam servi ita, ut ipse existens aequalis Deo inceperit esse in ea similitudine hominum et in eo habitu ut homo, in qua si-

militudine et in quo habitu se verum hominem Iesum Christum tota sua vita demonstravit (vide supra Sect. II). Unde ipse existens in forma Dei aequalis Deo se ipsum exinanivit non quidem substantialem formam Dei deponendo, quod evidenter absurdum est, sed manens in forma Dei acciipiendo formam servi. Unus ergo idemque in forma Dei Deus est, et in forma servi homo est, quod non transmutatione unius naturae in alteram fieri potuit, sed solum tali assumptione humanae naturae, ut esset natura facta propria Dei (1).

3°. Eadem unitas subiecti declaratur, quoties Deus Verbum ea agere et pati dicitur, quae per naturam non nisi humanam praestari possunt; et vicissim de hoc homine Iesu enuntiantur attributa divina tamquam ei propria. His autem Scripturae plenae sunt. « Super omnia Deus benedictus in saecula est ex Israelitis secundum carnem » Rom. IX. 5; « Dominus gloriae est crucifixus » 1. Cor. II. 8; « Ecclesia est acquisita sanguine Dei » (2) Act. XX. 28;

(1) Io.

In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum.

Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis.

Et vidimus gloriam eius, gloriae quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis etc.

Phil.

Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse se aequalem Deo;

sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum etc.

Fropter quod et Deus exaltavit illum et dedit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur, coelestium etc. et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris *ὅτι κυριός* I. X. *εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς.*

(2) « In quo vos Spiritus Sanctus posuit regere *Ecclesiam Dei*, quam *acquisiuit sanguine suo.* » Την ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ habent Codd. plerimi inter quos B. (Vaticanus), versiones plures orientales, PP. plerique graeci et latini. Alia lectio est *κυρίου καὶ θεοῦ*, quae in idem recidit,

« auctorem vitae Iudaei interfecerunt » Act. III. 15; « vita, vita aeterna quae erat apud Patrem, apparuit, Apostoli eam viderunt oculis suis, et contrectaverunt manibus suis » 1 Io. I. 1. 2. Vicissim « Filius hominis descendit de coelo, qui est in coelo » Io. III. 13; quinquaginta annos nondum habens ipse idem affirmat de se : « antequam Abraham fieret, ego sum » Io. VIII. 58; Filius in quo Pater locutus est novissime diebus istis, quem constituit heredem universorum, est ipse, per quem fecit et saecula; qui purgationem fecit peccatorum, est ipse splendor gloriae et figura substantiae eius, portans omnia verbo virtutis suae; primogenitus qui inducitur in orbem terrarum, est ipse de quo scriptum est : « adorent eum omnes Angeli Dei, et in principio tu Domine terram fundasti » Heb. I. 2. 3. 6. 10.

Ad hanc luculentissimam Scripturarum doctrinam Patres appellant in suis definitionibus de ontologica Christi unitate adversus haeresim Nestorii eique oppositam Eutyche-tis. Cyrillus in epistola celebri anathematismorum, quae postea dicta est symbolum Concilii Ephesini : « haec, inquit n. 23, ita sentire edocti sumus a ss. Apostolis et Evangelistis et ab universa divinitus inspirata Scriptura atque ex veraci beatorum Patrum confessione » (cf. apolog. anathem. I. cont. oriental.). Pariter Concil. Chalcedonense concludit fidei definitionem adversus Eutychem Act. V. hac formula : ita se de una Christi persona in duabus naturis impermixtis et indivulsis definivisse, « sicut ante prophetiae de eo et ipse nos Iesus Christus erudivit et Patrum (Nicaenorum) symbolum tradidit. »

alia *κυρίου*. Lectionem *Χριστοῦ*, quae fere apud Nestorianos reperitur, Concilium anno 1599 apud Indos celebratum ait, ab his haereticis instigante diabolo invecam esse.

porius ipse in « libello emendationis » n. 5. suam caecitatem priorem ita accusat: « si ergo ita hominem cum Deo natum esse dicamus, ut seorsum, quae Dei sunt, soli Deo demus, et seorsum, quae sunt hominis, soli homini reputemus (cf. anathem. IV. Cyrilli paulo post haec editum), quartam manifestissime inducimus in Trinitate personam, et de uno Filio Dei non unum sed facere incipimus duos Christos, quod a nobis ipse iam Dominus et Deus Christus avertat » In Opp. Marii Mercatoris ed. Garnerii P. I. p. 225. 229.

Idem apparet ex modo, quo respondebant Catholici monophysitis obicientibus quaternitatem invehi in divinis, nisi unus credatur Iesus Christus ita, ut una etiam sit eius natura. Responso videlicet erat, credendum esse Christum utique unum, ne in quaternitatem credere videamur; sed unum et eundem Deum Filium incarnatum et Deum esse et hominem, non alium Deum et alium hominem; unde non esse quaternitatis professionem in symbolo sed Trinitatis, qua personae unus Pater et unus Filius et unus Spiritus Sanctus non autem naturae numerantur. « Crevit per naturitatem carnis in Christo numerus substantiarum, singularitas vero personae perseveravit. Idcirco quamvis alia sit natura divinitatis alia humanitatis, non fit Trinitas illa quaternitas, quia personarum est Trinitas, quae in Christo una permansit. Unus est proinde Christus et semper unus propter unius personae singularitatem » Ferrand. diacon. ep. ad Anatol. n. 10. Galland. XI. p. 350. (Vide PP. apud Petav. I. V. c. 10.). Huc etiam pertinet formula: « unus de Trinitate passus est, » de qua alibi dicitur.

Verum etiamsi expressa mentio unius non addatur, sensus est plane idem, ut recte animadvertit Vigilii Tapsensis l. c. adversus Eutychianos calumniam inferentes s. Leoni Pontifici: « cur non dixerit, in unum Deum Patrem et in unum Iesum Christum Filium eius; » quasi vero Pontifex illa particula omissa unitatem Iesu Christi Filii Dei aut negasset aut non satis declarasset. At enim unitas, de qua agimus, multo etiam evidentius demonstratur ex praedicatis, quae uni et eidem tribuuntur. Filius Dei unigeni-

tus, in quem credimus unum cum Patre Deum, declaratur is esse, qui natus est ex Maria Virgine, qui passus, crucifixus, mortuus est etc. Relativum *qui* in formulis latinis evidenter refert omnia haec praedicata ad Filium Dei unigenitum. In formulis graecis res est aequae manifesta; enuntiantur enim praedicata in participiis: credo in Filium Dei unigenitum, natum... passum... mortuum etc. (1). Cum ergo certo constet, in symbolo enuntiare fidem in Trinitatem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum; ipse Deus Filius unus de Trinitate non autem alius Filius praedicatur natus ex Maria Virgine, passus et mortuus. Haec vero praedicata evidenter hominem demonstrant, ergo confitemur ipsum Deum Filium, quem unum Deum cum Patre et Spiritu Sancto profitemur, esse hominem, non vero alium Deum et alium hominem.

II. Hoc quo diximus sensu, symbolum semper intellectum est. Unde haereses omnes contra veram Dei hominis unitatem exortas ipsa omnium fidelium publica professione iam praedamnatas esse, Patres indicarunt. Synodus Ephesina Act. VI. coll. Act. I. decernens « non esse fidem alteram conscribendam » praeter editam a Patribus Nicaenis, eo ipso indicavit Nicaeno symbolo, dummodo iuxta ss. Patrum sensum intelligatur, Nestorium esse damnatum. Act. I. Ephesi lecta est et approbata epistola 2^a Cyrilli contra Nestorium, quia inventa est « consentiens *fidei Nicaenae* »; pariterque doctrina Nestorii examine praemisso damnata, « quod a sanctorum 318 Patrum fide dissentiret. » Concilium etiam Chalcedonense plenissimam mysterii totius declarationem a se definitam esse ait, « prout eam Patrum symbolum tradidit »

(1) Symbolum Hierosolym. in catechesibus Cyrilli: πιστευομεν... και εις ινα υιον ΙΧ. του εινου του θεου τον μονογονη, τον εκ του πατρος γεννηθεντα, θεον αληθινον προ παντων των αιωνων, δι ου τα παντα ηγνετο, σαρκοθεντα και ανθρωπογενητα, παροθεντα και ταπεινα κ. λ. Eiusdem formae sunt reliqua graeca. Inter Latinos habet participia Tertull. de velandis virgin. c. 1: « Filium eius I. C. natum ex Virgine Maria, crucifixum... resuscitatum a mortuis » etc. Item in Sacramentario Gelasii (edito a B. Thomasio, Martonio, Muratorio): « in I. C. Filium eius unicum D. N. natum et passum. »

Act. V. Conc. Mansi T. VII. p. 111. 115. Patres itaque Ephesini et Chalcedonenses, ut in Concilio V. testatur professio fidei Iustiniani, « per omnia secuti s. symbolum Nicaenum sive mathema fidei, condemnauerunt praedictos haereticos » (Nestorium et Eutychem) Mansi T. IX. p. 557. Eodem modo in Concilio VI. Act. VIII. T. XI. p. 635. aiunt Patres congregati contra monotheletas: « sufficiebat quidem ad perfectam orthodoxae fidei cognitionem et confirmationem hoc (Nicaenum) pium et orthodoxum symbolum. »

Similiter Patres singuli ex ipsis verbis symboli haereses condemnarunt, e. g. Apollinaristarum Athanasius (ep. ad Epictet. n. 4; cont. Apollin. l. I. n. 2), Nestorii Cyrillus, qui ipsum Nicaenum symbolum saepissime praestruit, ex quo suam haeresis confutationem deducit (ep. ad monach. n. 6; ad reginas l. I. n. 3; epist. 3. synodica cum anathematismis etc.). Ita Cassianus (de Incarn. l. VI. c. 3) confutat Nestorium ex « fide Antiocheni symboli, in qua ipse (Nestorius) baptizatus erat ac renatus; » ita s. Leo (ep. ad Flavian.) arguit Eutychem: « quod per totum mundum omnium regenerandorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.... Illam saltem communem et indiscretam confessionem sollicito recepisset auditu, qua fidelium universitas proficitur, credere se in Deum Patrem omnipotentem, et in Iesum Christum Filium eius unicum D. N., qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine, quibus tribus sententiis omnium fere haereticorum machinae (contra Deum, contra personarum Trinitatem, contra incarnationem) destruuntur.

Insuper iam ante annum 374. (1), vel certe diu ante Nestoriana tempora, ut ex Epiphanio discimus (Ancorat. n. 121. T. II. p. 123), ab Episcopis orientis catechumenis symbolum proponebatur cum distinctiore adhuc professione: « credimus..... in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei genitum ex Deo Patre, unigenitum, hoc est ex substantia Patris... illum qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est (τον... καταλθόντα

(1) Vide de hac temporis definitione Petav. Incarn. l. XII. c. 18. n. 10. et Hahn in Bibliotheca symbolorum p. 57. Cf. Tract. nostrum de Trinit. XXXVIII.

και καταθεντα), hoc est perfecte genitus ex Maria semper Virgine per Spiritum Sanctum; inhumanatus est, hoc est assumpsit perfectum hominem, animam et corpus et mentem et omnia, quidquid est homo, absque peccato, non ex semine viri; neque in homine (alio) sed in seipsum carnem adformavit in unam sanctam unitatem, non sicut in prophetis inspiravit et locutus et operatus est, sed perfecte inhumanatus; Verbum enim caro factum est, non conversionem subiens aut transmutans suam divinitatem in humanitatem; unius (carnem) in unam sanctam suam perfectionem et deitatem (1); unus est enim Dominus Iesus Christus et non duo, idem Dominus, idem Deus, idem Rex; passum autem (credimus) hunc eundem in carne, et suscitatum » etc.

THESIS XVIII.

De eadem unitate Dei hominis ex « regula fidei » penes Patres vetustissimos et ex responsionibus Christianorum adversus calumnias gentilium.

« Fidem in unum Iesum Christum Deum et hominem, quae V^o saeculo adversus Nestorianos operosius vindicata est, primis tribus saeculis eandem communem apud omnes fideles viguisse, demonstratur ex vetustissimorum Patrum monumentis, qui « universalem credendi normam » et certam regulam » in catholica et apostolica Ecclesia custoditam adversus haereticos declarandam tuendamque susceperunt; eandemque demonstrant tum martyrum confessiones coram tyrannis editae tum ipsae infidelium adversus doctrinam christianam calumniae. »

Initium facimus a s. Irenaeo. Is sicut cetera christianae doctrinae capita ita et mysterium incarnationis in suis libris declarat secundum « regulam fidei » adversus

(1) Locus hic est eximius sed paulo difficilior: ἀλλ' εἰς αὐτὸν παρὰ ἀναγκαστικὰ εἰς μίαν ἄραν ἐνοστήσα... τελίως ἰνανθρώπωναντα, ὁ γὰρ λόγος ἀπὸ ἐγένετο, οὐ τροπὴν ὑπόστατος, ἀλλὰ μεταβάλλον τὴν αὐτοῦ ὑπόστατον εἰς ἀνθρώπωντητα, εἰς μίαν συννωσαντα αὐτοῦ ἄραν τελίωτητα τε καὶ θεότητα. Nisi totus fallor, τελίωτη; h. l. est id, quod Rustiensis diaconus (contra Aephalos Galland. XII. p. 69) appellat totietatem i. e. rationem totius in se consistentis, quae ut videbimus, est propria ratio hypostases. Dicitur ergo in symbolo: Filius Dei carnem seu humanitatem univit » in unam suam totietatem et deitatem », quae deitas hic non significat per modum naturae communis, sed quatenus est Filius; hoc autem modo est ipsa hypostasis. De his inferius.

sectas Gnosticorum, « quorum secundum nullam sententiam Verbum caro factum est. » Fundamenti instar praemittit toti haereticorum confutationi symbolum fidei, « quam ab Apostolis eorumque discipulis acceptam Ecclesia per universum orbem usque ad extremos fines terrae disseminata custodit. » Fides autem ea quoad articulum, de quo agimus, est « in unum Iesum Christum Filium Dei incarnatum pro nostra salute » etc. l. I. c. 10. al. 2. Repetit iterum hoc symbolum l. III. c. 4, « cui assentiunt multae gentes... veterem traditionem diligenter custodientes; in unum Deum credentes fabricatorem coeli et terrae.... per Christum Iesum Dei Filium, qui propter eminentissimam erga figmentum suum dilectionem, eam quae esset ex Virgine generationem sustinuit, ipse per se hominem adunans Deo, et passus sub Pontio Pilato » etc.

Iam vero in ipsa sua explicacione et defensione doctrinae et traditionis omnium Ecclesiarum Irenaeus demonstrat, Verbum et Unigenitum esse ipsum verum Deum eiusdem cum Patre substantiae l. I. c. 22. n. 1; l. II. c. 13; c. 17. n. 7; c. 30. n. 9; l. III. c. 6. n. 1; c. 8. n. 3; l. IV. c. 2. n. 1; c. 7. n. 4. etc., quod fundamentum in quaestione de modo, quo Christus unus est, nunc a nobis supponitur (vide Sect. I.).

Porro de unitate Verbi sive Unigeniti et hominis Iesu haec docet Irenaeus et ex Scripturis defendit. a) *Unum idemque subiectum est Deus et homo.* Iesus non est « receptaculum Christi; » nec solum, ut haeretici dicunt, Salvator aut Christus de superioribus descendit in Iesum hominem, sed ipse hic homo Iesus est Verbum et Unigenitus et Christus et Salvator. « Discite igitur insensati, inquit, quoniam Iesus qui passus est pro nobis, qui habitavit in nobis, idem ipse est Verbum Dei; » « unus et idem ostenditur Verbum et Unigenitus et Vita et Lux et Salvator et Christus et Filius Dei et hic idem incarnatus pro nobis; » adeoque « Filius Altissimi hic idem est Filius David; » « infans, quem Simeon in manibus portabat, Iesus natus ex Maria ipse est Christus Filius Dei, lumen hominum » l. III. c. 16. n. 1-3; l. I. c. 9. n. 3. « Haeretici vero etsi lingua quidem confitentur unum Iesum Christum, semet-

ipsos derident aliud sentientes, aliud vero dicentes; quoniam alterum quidem passum et natum, alterum vero ab invisibilibus descendisse, et impassibile esse confirmant errantes a veritate... nescientes, quoniam Verbum Unigenitus unicus et conspersus suo plasmati secundum placitum Patris, et caro factus ipse est Iesus Christus D. N., qui passus est pro nobis... Si enim alter quidem passus est, alter autem impassibilis mansit, et alter quidem natus est, alter vero in eum qui natus est, descendit et rursus reliquit eum, non unus sed duo mostrantur... unum autem eum, et qui natus est et qui passus est, Christum Iesum novit Apostolus.... ipse est Verbum Dei, ipse Unigenitus a Patre, Christus Iesus Dominus noster (al. Deus noster) » l. III. c. 16. n. 6. 9.

b) Proinde *Deus est homo, et factus homo est Deus.* Haec propositio totidem verbis enuntiatur ab Irenaeo l. IV. c. 33. n. 11. Ex prophetis, inquit, demonstratur, « quoniam Verbum caro erit, *Filius Dei Filius hominis... et hoc factus quod et nos, Deus fortis est et inenarrabile habet genus.* »

c) Ergo unius et eiusdem vere sunt propria tum divina ex aeterna absolute necessaria perfectione tum humana ex voluntaria assumptione, et utraque de uno et eodem vere et proprie praedicantur. « Invisibilis visibilis factus, et incomprehensibilis factus comprehensibilis, et impassibilis passibilis, et Verbum homo, universa in semetipsis recapitulans, uti sicut in supercoelestibus et spiritalibus et invisibilibus princeps est Verbum Dei, sic et in visibilibus et corporalibus principatum habet » l. III. c. 16. n. 6. Nominatim est *duplex generatio Filii Dei*, una aeterna ex Patris substantia qua Deus est, altera in tempore ex substantia matris qua homo est. « Quoniam praeclarum praeter omnes habuit in se eam, quae est ab altissimo Patre, genituram, praeclare autem functus est et ea, quae est ex Virgine, generatione; utraque Scripturae divinae de eo testificantur: et quoniam homo indecorus et passibilis et super pullum asinae sedens, aceto et felle potatur... et quoniam Dominus sanctus, et mirabilis consiliarius, et decorus specie, et Deus fortis » l. III. c. 19. n. 2. cf. c. 4. n. 2. « Incarnatio enim est *pui a generatio Verbi Dei* » (την σαρκωσιν καθαρὰς

γεννησεως του λογου του θεου) l.III. c.19. n.1.3;c.20. n.4;l.IV. c. 9. n. 2; l. V. c. 19. n. 1. Pariter ipsum *Verbum passum et mortuum est* in carne sua, et suo nos sanguine redemit. Gentibus annuntiatum est ab Apostolis, inquit, « esse unum Deum... et huius Verbum naturaliter invisibilem (sic interpretis vertit graeca ὁ λογος ἀορατος) palpabilem et visibilem in hominibus factum usque ad mortem descendisse. l.IV. c. 24. n. 2; « Verbum Dei (in cruce) per divinam extensionem manuum (1), ut quidam e senioribus (Papias?) dixit, congregavit duos populos ad unum Deum » l. V. c. 17. n. 4; « Verbum Dei, quod nobis dixit, diligite inimicos vestros, ipse hoc fecit in cruce » l. III. c. 18. n. 5; « Verbum Dei suo sanguine nos redemit, et in Eucharistia calicem suum sanguinem, panem suum corpus confirmavit » (σωμα ἰδιον, αἷμα ἰδιον) l.V. c.2. n. 2. Nescio iam, quid in hac expositione et declaratione fidei II. saeculi de unitate subiecti, quod Deus-homo est, amplius desiderari possit, ut ea capita omnia comprehendat, quae saeculo V. Cyrillus et cum Cyrillo Ecclesia universa adversus Nestorianam novitatem vindicavit, nisi forte ipsa expressio et ipsum vocabulum *unionis secundum hypostasin*.

d) At expressa est unio hypostatica clarissime quoad rem ipsam, immo et ipsum vocabulum non deest. Sic l. III. c. 16. n. 6. probans ex Evangelio et epistolis Ioannis, unum et eundem Iesum Christum esse Filium Dei et verum hominem, hoc ipso damnari, ait, « blasphemias regulas, quae dividunt Dominum, quantum ex ipsis attinet, ex altera et altera *substantia dicentes eum factum.* » Hic *substantia* est sine dubio pro graeco vocabulo ὑποστασις; nomine enim hoc *substantiae* intelligi hypostasin est evidens ex contextu, et ex eo quod Irenaeus sane alteram et alteram agnovit in Christo substantiam, si hoc nomine designatur natura et essentia cf. l. V. c. 2. n. 2; c. 14. n. 1-3. Blasphemum ergo dicit Irenaeus duas in Christo statuere substantias per se subsi-

(1) Cf. s. Athanas. ep. ad Adolph. n.7. T. I. P. II. p. 916: Χαρα γεννησεν ἰχθυνας ὁ λογος ἡγαγει την περιουσιαν... και παλιν τας χειρας ἰχθυνας ἐπι του σταυρου τον μεν ἀρχοντα της ἡθουσιας του ἀερος... κατεβαλε. Lib. VI. sybillino v. 26: ὁ θυλον ὁ μακαριστον, ἐπ' ὃ θεος ἕξτανυσθη.

stentes sen hypostases; ac proinde unam affirmat hypostasin divinae et humanae assumptae naturae in Christo, quae est ipsa formula a Cyrillo et ceteris deinceps Patribus et Conciliis contra divisionem Nestorii consecrata. Cf. l. III. c. 21. n. 4. Sed de hac ecclesiastica formula et de hoc modo enuntiandi et explicandi unitatem Christi ontologicam, quomodo apud SS. PP. se habeat, inferius dicemus.

Gemina plane superioribus praesto essent ex Tertulliano, si limites praefixi permitterent. Universalis et apostolicae fidei regulam praestruit suis demonstrationibus de Praescript. c. 13; cont. Prax. c.2; de veland. virgin. c. 1. Iam ipso modo, quo symbolum enuntiat, evidentiis vero declarationibus veritatum, quae in eo comprehenduntur, demonstrat aequae ac Irenaeus omnium fidelium II° et ineuntis III° saeculi professionem eiusdem unitatis Christi Dei-hominis, de qua nunc agimus.

Inspiciatur regula ipsa, « quae ab initio Evangelii deocurrit » (cont. Prax. 2), « quae a Christo instituta nullas habet apud nos quaestiones, nisi quas haereses inferunt, et quae haereticos faciunt » (Praescript. 13). « Regula est autem fidei... qua creditur, unum omnino Deum esse... qui omnia produxit per Verbum suum... id Verbum, Filium eius appellatum, in nomine Dei varie visum patriarchis.... postremo delatum ex Spiritu Patris Dei et virtute in Virginem Mariam carnem factum in utero eius, et ex ea natum egisse (h. e. sese exhibuisse, fuisse) Iesum Christum, exinde praedicasse... fixum cruci, tertia die resurrexisse » (Praescript. l. c.). Hic vides praedicata omnia humana pertinere ad ipsum Verbum. Ita pariter cont. Prax. l. c.: « Unicum quidem Deum credimus sub hac tamen dispensatione, quam oeconomiam dicimus, ut unici Dei sit et Filius Sermo (ὁ λογος) ipsius, per quem omnia facta sunt et sine quo factum est nihil. Hunc missum a Patre in Virginem, et ex ea natum hominem et Deum, Filium hominis et Filium Dei, et cognominatum Iesum Christum, hunc passum, hunc mortuum. » Adverte illa praedicata « hominem et Deum: cum reliquis referri ad subiectum « hunc; » scilicet Verbum sive Sermo ex Virgine natus est homo et Deus etc. Tertullianus

declarationes vide cont. Prax. cc. 15. 16. 27. 29. Praesertim legatur disputatio praeclara c. 27, cuius conclusio est: « videmus duplicem statum non confusum sed coniunctum in una persona (1) Deum et hominem. »

Origenes in proemio ad libros « de Principiis » exhibet compendium catholicae doctrinae, quo continetur « certa linea et manifesta regula et ecclesiastica praedicatio per successione ordinem ab Apostolis tradita et usque ad praesens in Ecclesiis permanens » (cf. Irenaeum et Tertull.). Inter veritates autem, quae sunt « in manifesta et omnibus cognita praedicatione, » post articulum de Deo Patre hunc ponit: « tum deinde, quia Iesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre est, qui cum in omnium conditione Patri ministrasset, per ipsum enim omnia facta sunt, novissimis temporibus se ipsum exinaniens homo factus incarnatus est, cum esset Deus; et homo factus mansit, quod erat, Deus..... et quoniam hic Iesus Christus natus et passus est in veritate » etc.

Saeculo item tertio Paulus Samosatenus haeresim proposuit, cui altera Nestorii saeculo V^o multis capitibus consona demonstrata est ab Eusebio postea Dorylaei Episcopo et Mario Mercatore Nestorii oppugnantibus (Marii Mercator. Opp. ed. Garn. P. II. p. 17. 18. cf. Garnerii dissertat. I. §. 3.). Paulus docuit quidem multa de Trinitate, a quibus Nestorius abhorrebat. Verbum dum est in Patre (ἐνδιχθέντων) putabat ille, non distingui a Patre; dum autem ad extra protenditur (προσρηκόν), esse sapientiam et virtutem Dei a Patre distinctam, quae vero non sit subsistens et hypostasis. Porro affirmabat, ut postea Photinus, Christum esse merum hominem, in quo tamen virtus illa et sapientia Dei, illud Verbum prolatitum habitavit; hinc personam Christi non exstitisse realiter ante Mariam, sed in sola praesentia Dei posse dici aeternam; denique Christum hominem alium esse,

(1) Duplicem « substantiam utramque in sua proprietate distantem » et « duplicem statum, » sed « in una persona » agnoscit in mysterio Verbi incarnati; ordine inverso in mysterio Trinitatis hoc ipso libro cont. Prax. c. 2. docet « tres, unius autem substantiae, et unius status, et unius potestatis, quia unus Deus. »

et alium esse Verbum ad ipsum protensum et in ipso inhabitans. Quoad ultimum hoc caput affinitas doctrinae cum Nestoriana certe negari non potest. « Samosatenus, inquit Athanasius (ep. ad Maxim. n. 3. T. I. P. II. p. 920), Christum hominem dicit, qui sit alius a Verbo. » Vide etiam Athanas. cont. Apollin. I. II. n. 3.

Contra hanc ipsam Samosateni haeresim in epistola Episcoporum Concilii Antiocheni proponitur symbolum (1), in quo « omnes catholicae Ecclesiae consentiunt. » Doctrinae huius universalis capita sunt: a) « Filium Dei praedicari in veteri et novo Testamento non praedestinatione sed essentia et hypostasi Deum. » b) Probant multis testimoniis utriusque Testamenti, Filium esse unum illum Deum, qui est Deus super omnia benedictus, qui est creator universi, per quem Pater omnia creavit « non velut per instrumentum neque velut per sapientiam, quae hypostasis non sit, sed quem genuit ut viventem virtutem et subsistentem, omnia in omnibus operantem; » esse Deum Abraham, Isaac et Iacob, qui patriarchis apparuit etc. c) « Hunc ipsum Filium, aiunt, per incarnationem hominem factum esse; quare illud ex Virgine corpus capiens corporaliter totam plenitudinem divinitatis, citra mutationem, divinitati unitum est et deificatum » *τῆ θεοτετι ἀτρεπτος ἦνωται καὶ τεθεοποιεῖται* (2). « Igitur idem Deus et homo Iesus Christus praedictus est in lege et prophetis et creditus in Ecclesia, quae sub coelo est, universa; Deus quidem exinaniens se ipsum creditus est ex eo quod est aequalis Deo, homo autem et ex semine David secundum carnem » (3).

(1) Est epistola inter Opp. Dionysii Alex. ed. de Magistris. et in Concil. Collect. Mansi T. I. 1033. Vide supra p. 72.

(2) « Etsi caro per se spectata pars sit rerum creaturarum, attamen corpus Dei facta est » *θεοῦ γένου: σωμα* Athan. ad Adolph. n. 3. T. I. p. 912. « Dei Verbi facta est caro et non hominis alicuius (cf. supra symbolum ex Epiphania), hoc est Deus factus est homo » Idem cont. Apollin. I. I. n. 10. ib. p. 930. De deificatione inferius dicitur, item vide Petav. I. IV. c. 9.

(3) Ita debet intelligi textus graecus ab interpretibus non rite translatus: *ὁ ἄριστος ὁ αὐτός θεός καὶ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός... ἐν τῇ ἐκάλυψι*

d) Quoniam Samosatenus aiebat, hunc *Christum* h. e. hanc personam quae homo est, non esse aeternam; Patres hoc sensu docent *Christum* « quatenus *Christus* est, » esse aeternum, ac proinde non esse alium qui est *Deus* aeternus, et alium qui est homo, sed hunc hominem *Christum* esse *Deum* aeternum (1).

Ex allatis regulae fidei declarationibus puto evidenter constare, eo quo diximus sensu, unitatem Iesu *Christi* *Dei* et hominis in symbolo expressam ab omnibus fidelibus fuisse agnitam et creditam, hancque esse manifestam ab Apostolis traditam omnium Ecclesiarum praedicationem.

II. Universalis et inde a primordiis rei christianae omnibus comperta fides in Iesum *Christum* eundem verum *Deum*, qui verus homo est, demonstratur ex criminationibus gentilium et Iudaeorum una collatis responsionibus, quibus *Christiani* eos repellabant. Perpetua et eadem semper recantata tam gentilium quam Iudaeorum obiectio adversus fidem christianam haec erat: « impium et stultum esse, *Deum* natum credere ex muliere et demum cruci affixum, nec posse *Deum* immutabilem hominem fieri nec mori immortalem; » ita Trypho apud Iustinum, Celsus Iudaeorum et gentilium nomine apud Origenem, gentiles et Iudaei generatim apud Tertullianum, Arnobium, Lactantium, quorum verba exscripta habes apud Maranum de divin. I. Ch. l. II. c. 2. nn. 1. 4-7; l. III. c. 2. n. 4. 6. 7; c. 3; c. 4. n. 1. 3. 6. 8.

τη ὑπο τον οὐρανον παση πιστωτικα θεος μιν κινωσας εαυτον ἀπο του ειναι ισα θεου ἄνθρωπος δι και ἐκ σφραματος Δαυιδ το κατα σαρκα.

(1) Hic est sensus verborum: « ὁ δὲ *Χριστός* θεοῦ ὄντως καὶ θεοῦ σοφία προ αἰῶνων ἔστιν, οὗτος καὶ καθὼ *Χριστός*, ἐν καὶ το αὐτὸ ἄν τῆ οὐσίᾳ; ἢ καὶ τὰ πολλὰ πολλὰς ἰσωνίας ἰσωνεῖται. » Si *Christus* *Dei* virtus et *Dei* sapientia est ante saecula, ita etiam quatenus *Christus* (subintellige: est ante saecula, i. e. haec persona quae homo est, est aeterna, quamvis non sit homo ab aeterno), cum sit unum et idem essentia, licet plerumque multis notionibus intelligantur » (h. e. *Dei* virtus et haec persona est idem re et essentia, quamvis alia sit notio virtutis *Dei* et alia *Christi* seu personae quae homo est).

Ceterum *Dei* *Filium* tum incepisse esse *Christum*, cum coepit esse homo, clarum est, de qua re vide Athanas. contr. Apollin. l. II. n. 2; Cyrill. contr. Nestor. l. II. p. 37. Conf. Petav. l. XI. c. 8.

Eadem repetit auctor impii dialogi, qui « *Peregrinus* » inscribitur, n. 11. 13, et *Julianus*, cuius dicitur refert *Cyrillus* Alex. passim in libris contra ipsum Apostatam (1). Doctores vero christiani non solum non negant, *Christianos* hanc doctrinam profiteri, sed toti in eo sunt, ut ex divina revelatione, quae prophetis adimpletis et indubitatis tam physici quam morales ordinis miraculis confirmata est, demonstrent pium, sanctum et verissimum, quod illi stultum et impium esse dicebant. Vide Maranum II. co.

Vicissim ss. martyres secundum fidem christianam, in qua baptizati erant, quam quotidie publice exprimebant in symbolo, pro qua tuenda vitam et sanguinem profundebant, coram tyrannis profitebantur: « *Filium* *Dei*, Verbum veritatis, qui vocatur I. *Christus* » s. *Achatius*; « *Iesum* *Christum* *Filium* *Dei*, cuius adventus praedictus a prophetis, cuius divinitas infinita » s. *Iustinus*; « *Christum* *Deum* crucifixum » s. *Ignatius*; « creatorem coeli et terrae, qui crucifixus est » s. *Pionius*; « sempiternum Dominum nostrum crucifixum et qui resurrexit, qui ineffabili mysterio homo pariter et *Deus* famulis suis tramitem immortalitatis instituit » s. *Epipodius*. Vide Maran. l. II. c. 4. Martyres itaque moriebantur pro fide conservanda, qua hominem *Iesum* crucifixum profitebantur *Deum*, et pro hac fide agone defunctos universus populus christianus in communi omnibus fide divina triumphatores praedicabat. Est ergo universalis inde ab Apostolis fides in *Iesum* *Nazarenum*, qui unus et idem *Deus* et homo sit, non solum pacifica symbolorum professione et solemnii doctrina sed cruentis etiam testimoniis manifestissima.

(1) Huc pertinet γαρβία illa seu figura rudibus lineis efformata saeculo II. labente, quae a cl. P. Garrucci in rudibus Palatii Caesarum reperta et praeclaro commentario illustrata nunc servatur in Museo Kircheriano. Serui palatini petulantia ad illudendum contubernali christiano inscriptam muro videre est imaginem hominis crucifixi, cui imple caput impositum asiojanum (cf. Tertull. Apol. c. 16; Miscium Felicem in Octavio n. 9. 28. Gallandi II. p. 385. 397); pone adstat *Christianus* adorantis habita ac gestu subiecta epigrapha: ΑΑΕΕΑΜΕΝΟΕ ΕΕΒΕΤΕ (αβ-ετα) ΘΕΟΝ (Vid. II Crucifisso grafito in Casa dei Cesari ed il simbolismo crist. ecc. monumenti due dichiarati dal P. R. Garrucci Roma 1857).

THESIS XIX.

De eadem unitate ex modo, quo divina de hoc homine et humana de Deo Verbo praedicantur, et ex oppositione qua unitas ac distinctio docetur esse in Christo et in SS. Trinitate.

* Unitatem subiecti qua unus et idem est Deus et homo, ss. Patres * a primo usque ad quartum saeculum unanimi consensu enuntiant tam * quam veritatem apud Christianos exploratam; dum 1° velut concessum * habent unius esse tam divina quam humana, et de Deo Verbo post * incarnationem praedicari, quae non possunt esse nisi veri hominis, * sicut vicissim de hoc homine attributa Dei Verbi praedicantur. Ean- * dem unitatem 2° definiunt, quando declarant, unitatem et distinctio- * nem quae est in Christo, collatam cum unitate et distinctione in * SS. Trinitate velut ordinæ inverso se habere.

I. Non est nobis animus Patrum vel omnium vel plerumque sententias exsoribere, quibus prior pars theseos demonstratur; nullus erim est, qui ea quae dicimus, data opportunitate non doceat disserte. Pauca ex Patribus antiquissimis adtulisse sufficere, quorum plerique citra scopum polemicum, quando Iesu Christi meminerunt, eundem qui Deus est, hominem esse docent, et hunc hominem ipsum praedicant Deum ita, ut ex ipsa simplicitate enuntiationis appareat, eos non aliud dicere quam quod sua aetate fideles omnes noverunt, et non alio uti locutionis modo quam communi omnibus fidelibus, non alia lingua, si ita dicere fas est, quam Ecclesiae totius. Ita s. Clemens Romanus ad Cor. ep. I. n. 2. appellat *passionem Dei* (1), et ad Cor. ep. II. n. 9. *unus Christus Dominus*, inquit, *primum existens spiritus, factus est caro.* * S. Barnabas ep. c. 5: *« Dominus sustinuit pati pro anima nostra, cum sit orbis terrarum Dominus, cui dixit (Pater) die ante constitutionem saeculi: faciamus hominem »* etc.; et ib. n. 14. ait, *Dominum qui legem dedit Moysi, passum esse pro nobis.* Ignatii epistolae refertae sunt huiusmodi sententis: *« Deus parturiebat (ἐκνοσσηθη) a Maria »* ad Ephes. n. 18; appellat *« passionem Dei »* ad

(1) Τοῖς ἑβραίοις τοῦ θεοῦ ἀρκουμένοι... καὶ τὰ πάθηματ' αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμοῦ ἡμῶν.

Rom. n. 6, *« sanguinem Dei »* ad Ephes. n. 1. *« Amor meus,* exclamat ad Rom. n. 7, *crucifixus est »* ὁ ἔρωσ ἐμὸν ἰσχυρωθῆ. Similiter Melito: *« Deus passus est a manu Israelitica »* Galland. T. I. p. 679. Conferatur etiam Hermae Pastor l. III. similitud. 9. n. 12. 14; et epistola ad Diognet. n. 11.

Praeter huiusmodi incidentes sententias doctrina copiosior est apud eosdem Patres primae et secundae successionis, quando respiciunt iam haeresim aliquam, ut Melito l. c. ubi ait: *« simul existens Deus et homo perfectus ipse idem duas suas essentias (τὰς δύο αὐτοῦ οὐσίας) demonstravit nobis, alteram divinitatem... alteram humanitatem »* (1). Ignatii locus est notissimus ep. ad Ephes. n. 7: *« unus est medicus carnalis et spiritualis, factus et non factus, in carne natus Deus (ἐν σαρκὶ γενόμενος; θεός), in morte vita vera, tum ex Maria tum ex Deo, prius passibilis dein (post resurrectionem) impassibilis Iesus Christus Dominus noster. »* His gemina habet Ignatius ad Polycarp. n. 3; Iustinus dial. cum Thryp. n. 100. 105. Luculentissime haec praedicant Irenaeus, Tertullianus (supra th. XVIII), Hippolytus cont. Noet. n. 15. 17. 18 (Galland. T. II. p. 463), Clemens Alex. cohort. ad Gracc. p. 66; Patres subsequentes Athanasius, Nazianzenus, Nyssenus et reliqui diu ante Nestoriana tempora integris disputationibus.

II. Est apud Patres admodum frequens is modus explicandi unitatem naturae et distinctionem personarum in Deo, ut dicant non esse in Deo aliud et aliud, esse tamen alium et alium secundum illud Christi: *« ego et Pater unum sumus. »* Quatenus scilicet est et consideratur habens naturam, is qui habet, alius est Pater, et alius Filius, et tamen alia est essentia seu natura Patris et Filii; et dum quaeritur *quid* sint Pater et Filius (το τὴν εἶναι) ut appellant essentiam, non sunt aliud et aliud, sed unum *Esse*

(1) Locus hic Melitonis citatur ab Anastasio Sinaita, nec vero tutum est ob concipiendi et enuntiandi claritatem ac distinctionem eum quibusdam criticis genuinitatem continuo in dubium vocare. — Scripsit Melito etiam librum περὶ ἰσχυματοῦ θεοῦ, de quo titulo non una est hominum cruditorum sententia. Vide Petav. de Deo l. II. c. 1. n. 4.

absolutum. Quare si in comparatione cum distinctione, qua in Deo alius et alius est ac dicitur, in Christo, Deo-homine ordine inverso negatur esse alius et alius, et affirmatur unus esse aliud et aliud; eo ipso qui habet naturas, evidenter affirmatur esse unus, et evidenter ubi quaeritur, quid sit secundum naturam et essentiam (το τι ἢ εἶναι), ille unus docetur esse Deus per suam naturam divinam, et simul esse homo per suam naturam humanam. Atqui Patres gravissimi revera hac utuntur comparatione sive antithesi, ut unitatem eius qui Deus et homo est, ac naturarum eiusdem distinctionem unius ab altera et consequenter diversitatem contra haereticos eo efficacius exprimant, et omnes tergiversationes de sensu, quo unitas a Catholicis credenda sit, praecidant. De Tertulliano qui hanc antithesin inter unam et alteram rationem unitatis ac distinctionis re potius quam explicitis verbis instituit, vide superius p. 146. Gregorius Naz. ep. 101. quae est 1^a ad Cledon. (T. II. p. 85. ed. Maur.) allegata in Conc. Ephes. (Mansi T. IV. p. 1191. et in Concil. V^o in profess. Iustiniani T. IX. p. 551), ita loquitur: « si quis duos Filios alterum ex Deo Patre, alterum ex matre induxerit et non unum eundemque, excidat ab adoptione filiorum; ... naturae namque duae Deus et homo, sicut etiam anima et corpus (1), non vero duo Filii neque Dii, nam neque hic (in composito ex anima in corpore) duo homines, licet Paulus interius et exterius hominis dixerit. Et si oportet compendio dicere: *aliud quidem et aliud* sunt illa ex quibus est Salvator, neque enim eadem res est visibile et invisibile, aeternum et tempora-

(1) Novus editor Opp. Nazianz. offensus hac comparatione unionis hypostaticae cum unione animae et corporis in unam naturam, vertit hunc locum in sensum longe alium: « qui quidem homo (Christus) et anima est et corpus; » altera enim interpretatio, quam nos praeferrimus, « falsum sonat, » ut ipse arbitratur. At verba φυσικῶν μὲν γὰρ δύο θεοὶ καὶ ἀνθρώπος, ἕνα καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα, οἷοι δὲ οὗ δύο, οὐδὲ γὰρ ἑνταῦθα δύο ἀνθρώποι κ. λ., necessario eum sensum habent quem expressimus, quia secus alterum membrum: « neque hic duo homines » etc., non haberet, quo referretur. Ita locus Nazianzeni etiam intellectus est in Conc. V^o in professione fidei Iustiniani Mansi IX. p. 551. De illa comparatione vero alibi dicemus; interim vide Petav. l. III. c. 10.

rium; *non tamen est alius et alius*, absit! ambae enim res intima unionione (συγκρασει) unum sunt (videlicet unum subiectum, unus), quia Deus homo factus est, homo vero deificatus, aut quoquomodo quis dicere velit. Dico autem *aliud et aliud contra ac in Trinitate* est; ibi enim alius et alius, ne hypostases confundamus, non autem aliud et aliud; tria enim (tres hypostases) unum ac idem sunt divinitate. » De loco insigni Athanasii cont. Apoll. l. I. n. 12. paulo post thesi sequenti dicemus.

THESIS XX.

De ontologica unitate Christi secundum doctrinam Patrum ante haeresin Nestorianam, et de propria notione unionis humanae naturae cum Verbo.

« Ex antecedentibus constat, unionem humanae naturae factam cum Verbo et unitatem inde constitutam Christi Dei-hominis esse substantivam non solum ratione terminorum substantialium, sed formaliter, quia substantiae ipsae in se non autem secundum aliquod accidens uniuntur, ita ut Verbum ipsum subsistens et secundum naturam aeternam Deus, unus et idem per substantialem naturam in tempore assumptam sit homo. Hanc unionis rationem 1° Patres diu ante Nestorianam haeresim modis loquendi efficacissimis declararunt, quae formulis adversus Nestorium consecratis *unionis secundum hypostasim* et *unionis physicae* omnino aequipollentes sunt, immo nec hae ipsae apud PP. vetustiores penitus desiderantur; 2° ad intelligentiam vero aliquam distinctiorem potissimum facit frequens in Conciliis et Patribus declaratio huius unionis, quod Verbum humanam naturam in se formando assumpsit, suam fecit sibi propriam. »

Unitio substantiva, οὐσιωδης, κατ' οὐσίαν, κατα φύσιν, ut a Patribus appellatur, dicitur a) ratione terminorum, qui uniuntur, et qui sunt substantiae. At hac ratione unitio substantiva i. e. substantiarum potest esse, quin unitas substantiva inde existat, sicut Spiritus Sanctus secundum substantiam (οὐσιωδης) unitur filiis adoptivis, et sicut Nestorius ipse admittebat coniunctionem Verbi cum homine Iesu. Termini igitur substantiales requiruntur sed non sufficiunt, ut unitio formaliter non autem solum materialiter (secundum ea quae uniuntur) sit et dici possit substantiva, et ut unitas ipsa existat substantialis. Ad hoc enim b) requi-